

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-550-1-25>

**THE SIGNIFICANCE OF MYKOLA LYSENKO'S PERSONALITY
FOR THE FORMATION OF PATRIOTIC VALUES
AMONG STUDENTS**

**ЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МИКОЛИ ЛИСЕНКА
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ**

Tarchynska Yu. G.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Instrumental Performance
Rivne State University of the Humanities
Rivne, Ukraine*

Тарчинська Ю. Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інструментального
виконавства
Рівненський державний гуманітарний
університет
м. Рівне, Україна*

Сучасне бачення постаті Миколи Віталійовича Лисенка означене корекціями наукових оцінок щодо: стильової домінанти творчості Майстра як провідника естетичних засад європейської та національної музично-семіотичної системи; жанрово-стильових, художніх новацій митця; різних сфер життєтворчості класика української музики поза панівними у радянську добу стереотипами, поза російською рецепцією української культури.

Талановите втілення видатним композитором у власному професійному доробку музичних та поетичних зразків культурної спадщини нашого народу пришвидшувало процес важливих, глибоких ментальних змін, що зазнавало українське суспільство. Особистісні якості М. Лисенка дозволяли йому творити всупереч обставинам, іноді тяжким життєвим умовам. Постать митця рельєфно увиразнюється не лише в його різнобічній фаховій, а й у громадській діяльності. Ретельне дослідження націєтворчої позиції класика української музики слугуватиме прикладом для молодого покоління українців. Ці знання сприятимуть формуванню патріотичних цінностей нової генерації активної, творчої, свідомої молоді.

У сучасній освітній сфері в інтерпретації змісту педагогічної діяльності формування виховної компетентності відносять до пріоритетів професійної підготовки майбутнього педагога [1]. Компетентне виконання вчителем усіх його трудових функцій повинне базуватися на системі ціннісних орієнтирів, ключовим компонентом яких у реаліях нашого часу є ціннісний аспект національно-патріотичного виховання.

До патріотичних цінностей, як одного з основних понять національно-патріотичного виховання, науковці відносять: національну ідею, українську мову, національну культуру, історію народу і держави, національну самовизначеність, громадянську активність, дотримання законів, Батьківщину, лідерів і героїв нації, держави, матір, батька [2, с. 15]. Жертовний подвиг наших співвітчизників у героїчному спротиві останній російській агресії є надпотужним чинником формування якостей громадянина-патріота. Водночас у боротьбі із зовнішніми та внутрішніми викликами сучасності надійною опорою слугує і національний досвід формування культурної ідентичності, розуміння подвигу українських лідерів, яким доводилося пробуджувати національну гідність свого народу у не менш загрозливих умовах імперського поневолення. Морально-громадянські якості Світочів українства, які берегли, захищали, примножували й передавали наступним поколінням нашу унікальну культуру, слугують прикладом гармонії патріотичних цінностей та дієвої любові до Батьківщини, спонукають нові генерації усвідомлювати себе українцями, патріотами і громадянами України. Сьогодні в процесі виховання патріотичних цінностей здобувачів освіти героїчна праця подвижників нації, які й формували ці цінності, набуває сучасного сенсу.

М. Лисенко свідомо вивчав духовну творчість українського народу. Закарбовані у музичному фольклорі наші історичні традиції, предковічні заповіді – моральні перестороги, вражаючи події життя українського люду Майстер мистецьки втілює у своїй оригінальній авторській музиці, що одним нагадувала «яких батьків, чії ми діти», а інших підтримувала, зміцнювала в українській праці у час зневіри. Його музичні твори ошляхетнювали смаки, збережені й майстерно втілені старовинні мелодії надавали можливість відчувати зв'язок поколінь та стали запорукою подальшого національного розвитку. Під впливом рідних мотивів і їх талановитого перетворювача М. Лисенка прокидалася, зріла та кристалізувалася любов до рідного краю, вистражданих слів і дум народу [3, с. 3, 4]. Постать композитора увиразнює той зміст української національної ідеї, що слугує *обороні духовності нашого народу* засобами національно-орієнтованого професійного музичного мистецтва.

Українськість Миколи Віталійовича, його глибоке, надгостре почуття обов'язку перед своїм народом закорінене не лише у гетьманському родоводі композитора, а й у вірцевому для нього мистецькому та життєвому подвигу Тараса Шевченка [4, с. 62]. До того ж, за спогадами трюїрідного брата митця – Михайла Старицького – М. Лисенко закликав не лише поважати і любити українське слово, а й брати його «за орудок широкої культури» [5, с. 30]. Досвід збирання

різноманітних етнографічних перлин, як і глибока обізнаність композитора з літературою, дозволяли митцю надавати слушні фахові поради щодо вживання певних українських слів сучасникам-однодумцям у їх письменницькій, поетичній творчості. Він вважав своїм громадянським обов'язком використовувати українське слово як один із головних засобів розвитку національної культури, а також усвідомлював значення рідної мови – *репрезентативної ознаки українського суспільства*.

Микола Віталійович досить ретельно тримався своїх переконань щодо значення мовного питання у власній композиторській діяльності. Він створив численні високохудожні аранжування народної пісні, «заводив у музику» шедеври світової літератури в українському перекладі, написав десятки творів на слова Т. Шевченка. М. Лисенко також звертався до оригінальної поезії Є. Гребінки, С. Руданського, О. Кониського, І. Франка, Л. Українки, М. Вороного, О. Олеса. Композитор усвідомлював велику виховну роль театру, силу переконання музично-драматичних творів, їх впливу на формування почуття громадянського обов'язку. Саме для театру митець писав багато своїх музично-сценічних творів.

Стиль музики Майстра, що відзначається високим ступенем узагальнення вітчизняної та світової традицій, сполучає нас із європейською культурою. Ба більше, дивовижну актуальність його композиторської спадщини визначають різні контексти, провісником багатьох з яких був сам митець. Розвиток національної музичної культури М. Лисенко розглядав у напрямку *високопрофесійного розкриття самотнього потенціалу національного мистецтва у контексті метамови спорідненого європейського*.

Самовіддану працю на ниві української музичної культури, спорідненість з українським народом, усвідомлення митцем своєї просвітницької місії увиразнює музичне пропагування композитором національної історії. Твори на козацьку тематику М. Лисенка збагатили вітчизняне музичне мистецтво образами, що слугували *відновленню національної пам'яті* українців у другій половині XIX – на початку XX століття. Водночас їх актуальність посилюється вираженням у музиці *віри* автора у *непереможну силу українства*.

Митець пройшов шлях від широкої самоосвіти, усвідомлення причетності його роду до творення історії України, визначення із національною самоідентифікацією до прийняття ідеї «націотворення через просвітництво й розбудову національної культурно-освітньої інфраструктури» [6, с. 185]. Одним із найважливіших кроків у сприянні національному самовизначенню своїх співвітчизників став внесок М. Лисенка у *розбудову української освітньої сфери*. Особливою своєю

місією очевидно вважав *підготовку національних кадрів* у мистецькій галузі. Розуміння М. Лисенком важливості цих завдань спонукало українського митця у 1904 році на кошти, зібрані громадою для придбання композитору власного житла, відкрити у Києві Музично-драматичну школу з українською мовою викладання та свідомим наповненням навчального репертуару українськими творами.

У жорстких політичних та соціальних умовах митець завжди брав жваву участь у громадському житті: провадив найактивнішу діяльність у складі українських національно-культурницьких громадських організацій. Усю громадянську активність митця з упевненістю можна назвати *самоприсвятою* Майстра *вирішенню інституційних проблем в умовах бездержавності*.

Вивчення означених вимірів життєтворчості М. Лисенка, що вражає подвигом беззастережного виконання громадянського обов'язку Українця в часи ворожого табу на національне самоствердження, сприятиме формуванню ціннісних орієнтацій громадянина-патріота України, засвоєнню прикладу гідного втілення патріотичних цінностей на ниві музичного мистецтва. Беззаперечний ціннісно-виховний потенціал діяльності таких величних особистостей в історії нашої культури потребує дослідження шляхів ефективного упровадження цих знань в методику виховання здобувачів освіти.

Література:

1. Краснощок І. П. Виховна компетентність майбутнього педагога: зміст та структура. *Наукові записки*. 2019. Вип. 182. С. 90–98.
2. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : методичні рекомендації. Київ : Фенікс, 2022. 64 с.
3. Пилипчук Р. Рік Миколи Лисенка. *Музика*. 1992. № 1 (277). С. 2–6.
4. Козаренко О. Диво самозростаючого Логосу. *Музика*. 2013. № 1 (390). С. 61–63.
5. Микола Лисенко у спогадах сучасників : [у 2-х т.]. Гол. редкол. А. П. Лашенко. Київ : Музична Україна, 2003. Т. 1. 344 с.
6. Микола Лисенко та національні школи європейського романтизму : монографія / за ред. І. Пилатюка. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2024. 432 с.